

МИКИТИН В. І.,

кандидат юридичних наук,
викладач кафедри цивільного права і процесу
юридичного факультету
(Тернопільський національний
економічний університет)

УДК 347.64

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ГРОМАДЯНАМИ УКРАЇНИ

Статтю присвячено дослідженню деяких аспектів одного з найважливіших інститутів сімейного права – усиновлення. Досліджено усиновлення як форму влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, яка найбільш сприяє виконанню завдань сімейного законодавства щодо забезпечення кожної дитини сімейним вихованням.

Ключові слова: усиновлення, усиновлювач, усиновлений, принципи усиновлення, влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, таємниця усиновлення.

Статья посвящена исследованию некоторых аспектов одного из важнейших институтов семейного права – усыновления. Исследовано усыновление как форма устройства детей-сирот и детей, лишенных родительского попечения, которая наиболее способствует решению задач семейного законодательства по обеспечению каждого ребенка семейным воспитанием.

Ключевые слова: усыновление, усыновитель, усыновленный, принципы усыновления, устройство детей, лишенных родительской опеки, тайна усыновления.

The article is devoted to some aspects of one of the most important institutions of family law – adoptions. Investigational adoption as form of arranging of children-orphan and children, deprived paternal anxiety, which is most instrumental in implementation of tasks of domestic legislation in relation to providing of every child domestic education.

Key words: adoption, adopted, principles of adoption, device of children deprived of parental care, secrecy of adoption.

Вступ. Діти – головне надбання кожного народу, щасливе дитинство – запорука майбутнього нації. Інститут усиновлення посідає особливе місце серед форм постійного влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування. Усиновлення є оптимальною формою влаштування дітей-сиріт та покинутих дітей, оскільки в результаті для дитини, як правило, створюються такі умови виховання, що наближаються до умов у рідній сім'ї, а часом і значно кращі. Саме шляхом усиновлення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, можна виконати вимоги міжнародних документів щодо забезпечення права дитини, у тому числі дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, – зростати в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові та взаєморозуміння.

Науково-теоретичне підґрунтя статті склали наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених радянського й сучасного періодів у галузях сімейного, адміністративного, цивільного, конституційного права та державного управління. Правовому регулюванню усиновлення присвячено праці таких українських науковців, як Г.І. Абраменко, О.Ф. Андрійко, О.О. Бандурка, Ю.П. Битяк, Г.І. Вершиніна, О.О. Грабовська, О.І. Карпенко, А.Т. Комзюк, О.В. Кузьменко, О.Ю. Князева, Н.В. Лстова, А.В. Матіос, Л.А. Савченко, О.Ю. Ситкова та інші.

Проблеми усиновлення аналізуються в наукових працях із позиції настання встановлених законом правових наслідків, водночас поза увагою науковців залишається сама процедура усиновлення, яка здійснюється уповноваженими на те державними органами. Але, незважаючи на значний науковий інтерес до зазначеного кола проблем, не проводилось комплексне всебічне дослідження основних питань щодо особливостей усиновлення дітей громадянами України.

Постановка завдання. Мета статті полягає у вивченні основних питань щодо особливостей усиновлення дітей громадянами України в контексті влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування.



Результати дослідження. Усиновлення як важливий інститут сімейно-правових відносин закріплюється в гл. 18 Сімейного кодексу України. Ця глава встановлює поняття усиновлення; осіб, які можуть бути усиновленими та усиновлювачами; осіб, які не можуть бути усиновлювачами; осіб, які мають переважне право на усиновлення; заборону комерційної, посередницької діяльності щодо усиновлення дітей тощо. Разом з усиновленням Сімейний кодекс України (далі – СКУ) закріплює також інші форми сімейного виховання, зокрема опіку та піклування (гл. 19), патронат над дітьми (гл. 20), прийомну сім'ю (гл. 20-1), дитячий будинок сімейного типу (гл. 20-2) [1].

Так, поняття усиновлення подано в ст. 207 СКУ: усиновленням є прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду, крім випадку, передбаченого ст. 282 СКУ. Українські та російські вчені дають різноманітні й більш розгорнуті визначення інституту усиновлення. Так, А.М. Нечаєва розглядає усиновлення як форму влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, як адміністративний акт та як факт, який має юридичне значення [2, с. 104]. І.М. Кузнецова розуміє усиновлення як встановлення між усиновлювачем (його родичами) та усиновленою дитиною (її нащадками) правовідносин (особистих і майнових), що є однаковими з правами, які існують між рідними (біологічними) батьками та дітьми [3, с. 83]. В.І. Борисова та І.В. Жилінкова визначають усиновлення як правовий інститут, що функціонує в інтересах дитини, єдиний або обидва батьки якої померли, невідомі, позбавлені батьківських прав, визнані в судовому порядку недієздатними, безвісно відсутніми або оголошені померлими; дали згоду на усиновлення; понад шість місяців не проживали разом із дитиною та без поважних причини не брали участь у її вихованні [4, с. 58]. В.В. Рязанцев наголошує, що усиновлення – це складний юридичний акт: у ньому знаходять своє відображення воля осіб, які висловили бажання усиновити дитину; батьків, які дали згоду на усиновлення своєї дитини; самої дитини; інших осіб, установлених законом; воля держави, виражена у відповідному судовому рішенні. Таким чином, вияв державної волі певною мірою впливає на виникнення відносин, зумовлених усиновленням. Держава за допомогою судових органів безпосередньо виражає свою волю та бере участь у здійсненні юридичного акту усиновлення. Без чітко вираженої волі держави на здійснення усиновлення відповідні цьому акту відносини виникнути не можуть [5, с. 9]. З огляду на наведене рішення суду входить до змісту акту усиновлення як невід'ємна його частина.

Усиновлення дитини провадиться в її найвищих інтересах для забезпечення стабільних та гармонійних умов її життя. При цьому в ст. 208 СКУ наголошується на тому, що усиновленою може бути дитина, а у виняткових випадках суд може постановити рішення про усиновлення повнолітньої особи, яка не має матері, батька або була позбавлена їхнього піклування. У цьому разі суд бере до уваги сімейний стан усиновлювача, зокрема, відсутність у нього своїх дітей, та інші обставини, що мають істотне значення.

Стаття 209 СКУ встановлює особливості усиновлення дитини, яку не забрали з пологового будинку чи підкинули або яка була знайдена. Так, дитина, покинута в пологовому будинку, іншому закладі охорони здоров'я або яку відмовились забрати з них батьки, інші родичі, може бути усиновлена після досягнення нею двомісячного віку. Дитина, яку було підкинута чи знайдено, може бути усиновлена після спливу двох місяців із часу її знайдення. Крім того, у сімейному законодавстві України регламентовано порядок усиновлення братів та сестер. Так, згідно із ч. 1 ст. 210 СКУ, якщо на обліку для можливого усиновлення перебувають рідні брати та сестри, вони не можуть бути роз'єднані під час їх усиновлення. Це положення закріплене з метою недопущення розриву родинних зв'язків. Водночас за наявності обставин, що мають істотне значення, суд за згодою органу опіки та піклування може постановити рішення про усиновлення когось із зазначених осіб або про усиновлення їх різними особами [6, с. 389].

Стаття 213 СКУ наголошує на особливостях переважного перед іншими права на усиновлення дитини. Так, за наявності декількох осіб, які виявили бажання усиновити одну й ту ж дитину, переважне право на її усиновлення має такий громадянин України:

- у сім'ї якого виховується дитина;
- який є чоловіком матері, дружиною батька дитини, яка усиновлюється;
- який усиновлює декількох дітей, які є братами, сестрами;
- який є родичем дитини.

Облік громадян України, які проживають за межами України, та іноземців, які бажають усиновити дитину, в Україні здійснює виключно Міністерство соціальної політики України.

Основу організаційно-правового механізму усиновлення в Україні складають принципи, що підпорядковуються вимогам міжнародних стандартів:

- кожна дитина має право на виховання в сім'ї;
- пріоритетним є національне усиновлення;
- міжнародне усиновлення розглядається як альтернатива тільки тоді, коли були вичерпані всі можливості щодо передачі під опіку, піклування, на усиновлення чи виховання в сім'ї громадян України;



- вирішення всіх процедурних питань усиновлення дитини з додержанням чинного законодавства України;
- заборона посередницької комерційної діяльності щодо усиновлення дітей;
- укладення з іноземними державами договорів про правову допомогу;
- здійснення контролю за умовами утримання та виховання дітей у сім'ях іноземців.

Юридичними підставами для усиновлення дитини є такі документи: свідоцтво про смерть одного або обох батьків; копія рішення суду про позбавлення батьківських прав одного або обох батьків; рішення суду про визнання батьків недієздатними, безвісно відсутніми або оголошення їх померлими; письмова згода батьків на усиновлення дитини; документи, які підтверджують, що батьки ухиляються без поважних причин від участі у вихованні та утриманні; відповідні документи, що з достовірністю підтверджують той факт, що дитина підкинута, або факт знайдення дитини. Якщо дитина хвора, потрібний висновок лікувально-профілактичної установи про те, що перебіг хвороби не потребує в подальшому довічного перебування й лікування в спеціалізованих лікувально-профілактичних закладах [7, с. 309].

Суб'єктами відносин щодо усиновлення виступають усиновлювачі та усиновлені. Відповідно до ст. 208 СКУ усиновленою може бути дитина, а згідно зі ст. 6 СКУ, яка встановлює, що правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття, усиновлення зазвичай відбувається щодо неповнолітніх дітей. Це є виправданим тому, що саме неповнолітня дитина потребує належного забезпечення та сімейного виховання.

Громадяни України, які мають бажання усиновити дитину, звертаються з письмовою заявою до служби в справах дітей за місцем свого проживання. Заява складається в довільній формі та підписується подружжям. Заява може бути написана в присутності працівника служби в справах дітей та засвідчена ним. Але якщо один із подружжя не може особисто з'явитись до служби в справах дітей для написання заяви, його заяву, засвідчену нотаріально, може подати дружина або чоловік.

Кандидати в усиновлювачі, які за результатами ознайомлення з інформацією про дітей, які перебувають на місцевому обліку, не виявили бажання отримати направлення для знайомства з дитиною, можуть звернутись до служб у справах дітей обласних та Київської міської держадміністрацій для ознайомлення з інформацією про дітей, які перебувають на регіональному обліку, або за їх бажанням до Департаменту захисту прав дітей та усиновлення Міністерства соціальної політики України для ознайомлення з інформацією про дітей, які перебувають на централізованому обліку.

Після ознайомлення з інформацією про дітей, які можуть бути усиновлені, кандидатам в усиновлювачі, які виявили намір особисто познайомитись із дитиною, видається направлення до служби в справах дітей за місцем проживання (перебування) дитини для організації знайомства з нею. Строк дії направлення становить 10 робочих днів із дати видачі. У разі потреби строк дії направлення може бути продовжений органом, який його видав, але не більше ніж на 10 робочих днів. Направлення видається особисто кандидатам в усиновлювачі. Знайомство з дитиною відбувається в присутності працівників закладу та служби в справах дітей за місцем проживання дитини, про що складається акт. Після встановлення контакту з дитиною кандидати в усиновлювачі звертаються до служби в справах дітей за місцем проживання дитини із заявою про бажання усиновити її [8].

Служба в справах дітей за місцем проживання дитини протягом 10 робочих днів із дня надходження заяви кандидатів в усиновлювачі готує висновок про доцільність усиновлення та відповідність його інтересам дитини. Рішення щодо усиновлення дитини постановляється в Україні тільки в судовому порядку. Для прийняття рішення про усиновлення кандидати в усиновлювачі звертаються із заявою про усиновлення до суду за місцем проживання (перебування) дитини. Процедура усиновлення – це порядок здійснення органами державної влади встановлених законом послідовних дій щодо постановлення на облік дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, постановлення на облік осіб, які бажають усиновити дитину, ведення такого обліку з метою інформування кандидатів в усиновлювачі про дітей, які можуть бути усиновлені, для подальшого звернення до суду цих осіб із заявою про усиновлення та прийняття відповідного рішення.

Основним правовим наслідком усиновлення є те, що усиновлені діти і їхні нащадки щодо усиновлювачів та їхніх родичів, а усиновлювачі та їхні родичі щодо усиновлених і їхніх нащадків повністю прирівняні в особистих і майнових правах та обов'язках до родичів за походженням. Таким чином, права усиновлювачів і усиновлених та батьків і дітей за походженням нічим не відрізняються – це права й обов'язки, які передбачені законом для батьків щодо їхніх кровних дітей. На підтвердження такого висновку можна навести міркування В. Шахматова та Б. Хаскельберга, які зазначали, що з актом усиновлення закон пов'язує правові наслідки, виникнення сімейних правовідносин, за своїм змістом тотожних правовідносинам, що виникають на підставі факту родинності; акт усиновлення зумовлює правові наслідки у сфері відносин, що регулюються не тільки сімейним правом, але й іншими галузями, насамперед цивільним правом [9, с. 355].



До прав усиновлювачів віднесено такі:

– право на таємницю усиновлення, тобто особа має право на таємницю перебування на обліку тих, хто бажає усиновити дитину, пошуку дитини для усиновлення, подання заяви про усиновлення та її розгляду, рішення суду про усиновлення;

– право на приховання факту усиновлення від дитини, яка усиновлена, тобто усиновлювач має право приховувати факт усиновлення від дитини, яка ним усиновлена, і вимагати нерозголошення цієї інформації особами, яким стало відомо про неї як до, так і після досягнення дитиною повноліття. Усиновлювач має право приховувати від дитини факт її усиновлення, якщо розкриття таємниці усиновлення може завдати шкоди її інтересам;

– право бути записаним матір'ю (батьком) дитини. Тобто особа, яка подала заяву про усиновлення, може виявити бажання бути записаною в книзі реєстрації народжень матір'ю, батьком дитини (або повнолітньої особи). Усиновлювачі мають право на зміну відомостей про місце народження та дату народження дитини (така зміна допускається судом, якщо буде встановлено, що це відповідає інтересам дитини);

– право на зміну прізвища, імені та по батькові особи, яка усиновлена, тобто якщо усиновлювачами є одночасно жінка та чоловік і якщо вони записуються батьками дитини, відповідно змінюються прізвище та по батькові дитини. За заявою усиновлювачів може бути змінено ім'я дитини. Для такої зміни потрібна згода дитини. Така згода не вимагається, якщо дитина живе в сім'ї усиновлювача та звикла до нового імені. Якщо усиновлювач записується батьком дитини, відповідно змінюється по батькові дитини. Якщо усиновлюється повнолітня особа, її прізвище, ім'я та по батькові можуть бути змінені у зв'язку з усиновленням за заявою усиновлювача та усиновленої особи.

Обов'язками усиновлювачів вважаються такі: виховувати дитину; піклуватись про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток; захищати права та інтереси дитини; управляти майном дитини; надавати матеріальну та моральну підтримку, сплачувати аліменти на утримання; брати участь у додаткових витратах щодо утримання дітей; інші обов'язки, передбачені законом.

Під час усиновлення не тільки усиновлювачі набувають певні права та обов'язки, усиновлена дитина також набуває певні права, але головне – за нею зберігаються деякі права, які існували до усиновлення. Згідно зі ст. 234 СКУ усиновлена дитина зберігає за собою права на пенсію, інші соціальні виплати, а також на відшкодування шкоди у зв'язку з втратою годувальника. Збереження пенсії усиновленим – це виняток із загального права про втрату усиновленими прав щодо своїх батьків чи їхніх родичів, адже мета збереження цього права – не допустити погіршення матеріального становища цих дітей, навіть у тих випадках, коли усиновлювачі записані як їхні батьки. Крім того, варто підкреслити, що право на пенсію зберігається за неповнолітніми дітьми під час їх усиновлення незалежно від того, чи була їм уже призначена пенсія та чи фактично отримували вони її. Важливо, щоб на момент усиновлення (винесення рішення про усиновлення) існували умови, які надають право на отримання пенсії у зв'язку з втратою годувальника. Водночас варто погодитись із О.В. Кудрявцем, який вказує, що якщо смерть батьків або їхніх родичів, на утриманні яких перебувала неповнолітня дитина, настала після її усиновлення, то дитина не набуває право на отримання пенсії.

Виходячи з наведених положень, оскільки з юридичної позиції внаслідок усиновлення дитина набуває нових батьків та інших родичів, актом усиновлення одночасно припиняється правовий зв'язок дитини з її батьками та іншими родичами за походженням. Таким чином, усиновлення – це водночас правоутворювальний та правоприпиняльний юридичний факт.

На нашу думку, найважливішою вимогою закону, що спрямована на створення найбільш сприятливої сімейної обстановки для виховання усиновлених, можна назвати таємницю усиновлення. Українське законодавство дає змогу виділити два види таємниці усиновлення: від дитини та від інших сторонніх осіб. Збереження таємниці усиновлення необхідне для того, щоб дитина могла повною мірою відчувати, що набула нею сім'я є її рідною сім'єю. Необережність і байдужість до інтересів дитини й усиновлювачів, втручання сторонніх осіб можуть порушити ті ще не зовсім міцні особисті зв'язки, які виникли між усиновлювачами та дитиною. Власне, збереження таємниці усиновлення полягає в попередженні розголошення усиновленій дитині того, що її вихователі, яких вона визнає своїми батьками, фактично не пов'язані з нею кровним спорідненням. Саме для забезпечення таємниці усиновлення законодавством передбачено можливість усиновлювачів, по-перше, бути записаними як батьки дитини, по-друге, змінити ім'я (прізвище, власне ім'я, по батькові), дату та місце народження усиновлюваної дитини [10, с. 67].

Варто наголосити на тому, що Сімейний кодекс України закріплює спеціальні заходи, які спрямовані на збереження таємниці усиновлення. Так, особа має право на таємницю перебування на обліку тих, хто хоче усиновити дитину, пошуку дитини для усиновлення, подання заяви про усиновлення та її розгляду, на таємницю рішення суду про усиновлення (ст. 226 СКУ). Усиновлювач має право приховувати факт усиновлення від дитини, яка ним усиновлена, якщо розкриття таємниці



усиновлення може завдати шкоди її інтересам, і вимагати нерозголошення цієї інформації особами, яким стало відомо про неї як до, так і після досягнення дитиною повноліття (ст. 228 СКУ). Особи, які розголосили таємницю усиновлення, несуть відповідальність, встановлену законом. Особи, яким у зв'язку з виконанням службових обов'язків доступна інформація щодо усиновлення, зобов'язані не розголошувати її, зокрема й тоді, коли усиновлення для самої дитини не є таємним (ст. 228 СКУ), а також надано право усиновлювачу бути записаним матір'ю, батьком дитини (ст. 229 СКУ). Вищенаведені положення Сімейного кодексу України про осіб, яким відома таємниця усиновлення, можна пояснити таким чином. Наприклад, повідомлення громадськості про факт усиновлення дитини (що є сімейною таємницею) може призвести не лише до заподіяння моральної шкоди як самому усиновленому, так і членам його нової сім'ї, а й до матеріальних втрат (витрат на лікування та переїзд сім'ї в іншу місцевість із метою уникнення негативного впливу з боку населення, де сім'я проживає). Тобто за відсутності права кожного члена сім'ї на зберігання таємниці свого особистого й сімейного життя ці особи позбавлені правового захисту. Унаслідок цього норми сімейного права не будуть виконувати свою «святу місію» – захищати права громадян [11, с. 341]. Як бачимо, сімейна таємниця втілюється в праві, яке має гарантуватись кожній особі. Як наголошують Л.А. Савченко та Т.В. Шевченко, право на сімейну таємницю можна розуміти в суб'єктивному й об'єктивному значеннях. В об'єктивному розумінні право на сімейну таємницю – це сукупність сімейно-правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері володіння та розпорядження інформацією, що становить сімейну таємницю, визначеним законом колом суб'єктів (членів сім'ї та спеціально уповноважених сімейних осіб) через визначення режиму доступу до цієї інформації для інших осіб і встановлення вимоги не розголошувати цю інформацію тими, кому вона була повідомлена. У суб'єктивному розумінні право на сімейну таємницю – це передбачене й гарантоване законом право конкретного члена сім'ї володіти та розпоряджатись інформацією, що становить сімейну таємницю, не допускати її незаконне отримання з боку інших осіб і вимагати нерозголошення цієї інформації в разі її отримання з метою захисту як своїх інтересів, так і інтересів інших членів сім'ї [12, с. 122].

Висновки. Отже, однією з форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, є усиновлення. З огляду на наведене усиновлення є правовим інститутом, що здійснюється в інтересах дитини, єдиний або обидва батьки якої померли, невідомі, позбавлені батьківських прав, визнані в судовому порядку недієздатними, безвісно відсутніми чи оголошені померлими; дали згоду на усиновлення; понад шість місяців не проживають разом із дитиною та без поважних причин не беруть участь у її вихованні та утриманні, не виявляють щодо дитини батьківської уваги й турботи. Під усиновленням розуміють юридичний факт, який передбачає появу правового зв'язку між усиновлювачем та усиновителем, адже з моменту проведення акту усиновлення припиняється правовий зв'язок дитини з її батьками та виникає новий зв'язок між дитиною й усиновлювачем.

Список використаних джерел:

1. Сімейний кодекс України: офіційний текст : станом на 8 березня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21–22. – Ст. 135.
2. Нечаева А.М. Охрана детей-сирот в России: история и современность / А.М. Нечаева. – М., 1996. – 193 с.
3. Кузнецова И.М. Охрана интересов детей при усыновлении / И.М. Кузнецова // Законодательство о браке и семье и практика его применения. – Свердловск, 1989. – С. 83–96.
4. Сімейне право України : [підручник] / за ред. В.І. Борисової, І.В. Жилінкової. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 263 с.
5. Рязанцев В.В. Правоотношения усыновления в российском семейном праве : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / В.В. Рязанцев. – М., 2001. – 18 с.
6. Яніцька А.І. Процесуальні особливості оформлення усиновлення громадянами України та іноземними громадянами / А.І. Яніцька // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – № 66. – С. 389–394. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2012_66_59.
7. Кушніренко Ю.М. Усиновлення як форма влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування / Ю.М. Кушніренко // Митна справа. – 2013. – № 4(2). – С. 309–313. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2013_4\(2\)_56](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2013_4(2)_56).
8. Процедура усиновлення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, громадянами України / Міністерство соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article?art_id=184888&cat_id=159873.
9. Косенко Н.П. Правові наслідки здійснення усиновлення / Н.П. Косенко // Митна справа. – 2013. – № 6(2.1). – С. 355–359. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2013_6.
10. Косенко Н.П. Умови здійснення усиновлення в Україні / Н.П. Косенко // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 3. – С. 67–74. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknvvs_2013_3_10.



11. Ватрас В.А. До питання про поняття сімейних правовідносин / В.А. Ватрас // Держава і право. – Вип. 23. – К., 2004. – С. 371.

12. Савченко Л.А. Таємниця усиновлення. За і проти / Л.А. Савченко, Т.В. Шевченко // Сучасні питання економіки і права. – 2013. – Вип. 2. – С. 122–126. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sper_2013_2_23.

НІВНЯ М. І.,
помічник адвоката
(Адвокатське об'єднання «Юрлайн»)

УДК 347.234.1

ПРАВО НА ЗБІЛЬШЕННЯ ОБ'ЄКТА ПРИМУСОВОГО ВІДЧУЖЕННЯ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ СУСПІЛЬНОЮ НЕОБХІДНІСТЮ

Стаття присвячена дослідженню проблеми виникнення права на збільшення розміру об'єкта примусового відчуження нерухомого майна у зв'язку із суспільною необхідністю. Зокрема, визначаються умови, наявність яких потрібна для виникнення в особи, що зазнає відчуження, права на збільшення об'єкта примусового відчуження.

Ключові слова: примусове відчуження, суспільна необхідність, нерухоме майно.

Статья посвящена исследованию проблемы возникновения права на увеличение размера объекта принудительного отчуждения недвижимого имущества в связи с общественной необходимостью. В частности, определяются условия, наличие которых необходимо для возникновения у лица, претерпевающего отчуждение, права на увеличение размера объекта принудительного отчуждения

Ключевые слова: принудительное отчуждение, общественная необходимость, недвижимое имущество.

The article is devoted to the study of the problem of emergence of the right to increase the size of the object of compulsory alienation of immovable property in connection with public need. In particular, there are defined conditions that are necessary for the emergence of the right of an alienated subject to an increase in the size of the object of compulsory alienation

Key words: compulsory alienation, social necessity, real estate.

Вступ. Дотримуючись принципу непорушності права власності, держава має гарантувати особі не лише можливість безпосереднього захисту приватної власності від посягань, а й можливість опосередкованого захисту власності, власності у широкому сенсі, як-от добробут особи.

Право на збільшення об'єкта примусового відчуження і є можливістю особи запобігти матеріальних втрат під час примусового відчуження нерухомого майна у зв'язку із суспільною необхідністю.

На проблему збільшення об'єкта експропріації звернули увагу ще дореволюційні вчені. Зокрема, дослідженнями у цій сфері займалися такі науковці, як Грюнгут, Венеціанов, Роланд тощо. Однак у сучасних працях це питання не отримало розвитку.

У дореволюційній літературі мова йшла про збільшення обсягу експропріації, і під цим вчені розуміли збільшення не тільки розміру експропрійованого об'єкта, а й збільшення прав, що підлягали відчуженню. Наприклад, коли для реалізації суспільно необхідного проекту потрібно лише право користування земельною ділянкою, а власник наполягає на передачі цієї ділянки у власність [1, с. 108].

Оскільки сучасний інститут примусового відчуження нерухомого майна у зв'язку із суспільною необхідністю не передбачає відчуження іншого права, крім права власності, є доцільним писати саме про збільшення розміру об'єкта примусового відчуження, а не про розширення обсягу примусового відчуження.

